

ועוד תדע⁵⁵⁶, כי התורה היא הברית בין השם יתברך ובין ישראל המקבלים את הברית⁵⁵⁷. והברית הוא מחבר (את) כורת הברית ו(את) המקבל הברית ביחד. וכל דבר שמחבר את שניים ביחד, בצד אחד הוא קרוב אל האחד, ובצד השני הוא קרוב אל האחר. ולכך התורה שהיא הברית בין השם יתברך ובין ישראל, בצד אחד קרובה התורה אל השם יתברך, אשר כרת הברית, ובצד השני קרובה התורה אל מקבל הברית, (ש)הם ישראל.

ולכך כל התורה, חוץ ממשנה התורה, השם יתברך בעצמו דיבר אליהם, והוא הכורת הברית. אבל משנה התורה, שהוא בסוף התורה, והוא קצה השנית, הוא קרוב אל ישראל המקבלים התורה. ולפיכך משנה תורה מפי משה שמעו, כי משה קרוב אל ישראל, הם המקבלים.

ומפני כך היו שני לוחות הברית גם כן, ולא היה לוח אחד. מפני שהם לוחות "הברית", וכל ברית הוא בין שניים: האחד הכורת, והשני המקבל הברית⁵⁵⁸. ולכך היו חמישה כתובים על לוח אחד - וכל החמישה מה שלא יעשה אל השם יתברך, אשר כרת ברית עמהם⁵⁵⁹. ולוח השני (ב)נגד מקבל הברית - הוא האדם. ולכך על לוח השני כתובים מה

הערות - ילמד ענויים דרכו

556 על פי ההסבר הראשון, הסיבה לחילוק שבין משנה תורה לשאר התורה היא הפער שקיים בין מעלת הנותן לבין המקבלים. על כן התורה צריכה לעבור ביאור והדרגה - כדי להינתן לישראל, וזה נעשה על ידי משה במשנה תורה.

על פי הסבר זה, השני, שמביא המהר"ל, הסיבה שיש צורך במשנה תורה היא שהתורה היא המחברת בין ה' לישראל ועל כן יש בה צד שהוא יותר "אלוהי" וצד שהוא יותר "ישראלי".

ונראה שבהתאם לשני הסברים אלו מצאנו בספר דברים גם "ביאור" למצוות שכבר נאמרו בספרים קודמים וגם מצוות חדשות שלא נאמרו בספרים קודמים כלל. ועיין ברמב"ן בהקדמתו לדברים, שכתב שבספר זה לא ביאר משה שום מצווה ששייכת לכהנים, כי כהנים זריזים הם ואינם צריכים לזה. ואפשר שזה מפני שהכהנים שייכים ל"צד הנותן" ועל כן "יורו משפט" ליעקב".

557 כמבואר לעיל בפרק ט.

558 עיין תנחומא עקב יא: "אמר ר' ברכיה בשם רבי חלבו משום רבי ישמעאל בר נחמיה: הלוחות אורכן היה ששה טפחים ורחבן ג', והיה משה מחזיק בשניים והקב"ה בשניים ושני טפחים ריוח באמצע. וגברו ידיו של משה ואחז בלוחות ושברן שנאמר: 'וישלך מידי' לפיכך אמר ליה הקדוש ברוך הוא: אתה שברת". כאן במדרש הלוחות מתחלקים בין הקב"ה למשה. ועיין ילקוט שמעוני כי תשא רמז שצג: "בזמן שעלה ונטלן וירד - שמח שמחה גדולה. כיון שסרחו ישראל, אמר: אם אני נותן להן מזיק אני אותן למצוות חמורות ומחייב אני אותם מיתה לשמים שכן כתוב 'לא יהיה לך'. חזר לאחוריו, וראוהו הזקנים ורצו אחריו. אחז משה בראשי הלוחות, והן אחזו בראשן, וחזק כחו של משה יותר מכוחן של ע' זקנים, שנאמר: 'ולכל היד החזקה'". כאן במדרש הלוחות מתחלקים בין הזקנים, שהם נציגים של כל ישראל, ובין משה. הרי לנו שהלוחות יש בהם צד של המקבל וצד של הנותן, ומשה - באמצע.

559 גם כיבוד אב ואם נמצא במצוות שבין אדם למקום, כיוון שמכבוד אביו ומוראו ילמד על כבוד המקום ומוראו. וגם הדרך להעברת האמונה בה' תלויה בקשר טוב בין ההורים לילדים. ואף על פי

שלא יעשה אל מקבל הברית (=מצוות בין אדם לחברו)...⁵⁶⁰

ולכך כל משנה התורה בלשון יחיד נאמרה (הברית שבפרשת כי תבוא), מפני כי משנה תורה שהוא קרוב אל המקבל, כמו שאמרנו, הוא מאחד ומקשר את ישראל כאיש אחד.

וגם⁵⁶¹ כי כל התורה שהיה השם יתברך מדבר, היה מדבר אל האדם מצד כי האדם הוא בעל שכל (=בעל רוחניות, אלוהות). ולפיכך כל הדברות (שבשמות) היו כאשר ראוי אל האדם השכלי, שאין צריך אליו ביאור ופירוש כל כך. אבל משנה תורה, שהוא סוף התורה, ואין קבלת התורה מצד השכל, רק מצד המקבל החומרי, ומצד הזה ראוי קבלת התורה לאדם, ולא אל המלאכים השכליים. ולפיכך משנה תורה היה מדבר משה, שהיה אדם, והיה מדבר אל ישראל מצד שהם בני אדם המקבלים - לכך צריך פירוש יותר. וזה אמרו (חולין סג, ב): "משנה תורה לאוסופי הוא דאתא" (=להוסיף גם את עולם החומר לקבלת התורה). ואי אפשר לכתוב בפירוש, רק שפתחנו לך פתח, ותבין הדברים שהם דברי חכמה. וכל אלו דברים ברורים מאוד, והכל הוא עניין אחד, ואין חילוק.

ובשביל זה יבואו כל החילופים והשינויים שהם בפרשת ואתחנן ובפרשת יתרו. ומעתה תבין ותדע, כי לא הוקשה לרו"ל בכל התוספות שיש בדברות משנה תורה (למעט שמור וזכור) - כי הוא (=הספר משנה תורה) ביאור לתורה. וכל הדברים אשר זכרנו - החילוף אשר בין חמישה דברות הראשונות של פרשת יתרו, ובין חמישה דברות ראשונות של משנה תורה, הכל הוא תוספת ולא גרעון (למעט זכור ושמור שיש גרעון)...⁵⁶²

הערות - ילמד ענוים דרכו

כן ברור שמצוות כיבוד אב ואם יש לה גם ממד חברתי ועל כן היא נקודת מעבר ונקודת חיבור בין המצוות הראשונות שהן בין אדם למקום למצוות האחרונות שהן בין אדם לחברו.
560 בספר נצח ישראל פרק ה המהר"ל מסביר שמעלת מקדש ראשון היתה השכינה ואילו מעלת מקדש שני היתה החיבור של עם ישראל.

561 הסבר שלישי לחילוק שבין משנה תורה לשאר התורה - מצד חלקי האדם: הספרים הראשונים מתייחסים אל החלק הרוחני שבאדם, אל נשמתו, שהיא חלק אלוהי, ועל כן התורה טבעית לה. ומי שהדבר טבעי לו - במעט דיבור הוא מבין ויודע. אבל ספר דברים מתייחס לחלק הגשמי של האדם, אל הגוף, שהתורה רחוקה ממנו, ועל כן הוא צריך הרבה פירוט וביאור. משל למי שאינו מכיר את העיר, שלא מספיק לומר לו: "תגיע לרחוב פלוני", אלא יש לפרט לו: תפנה ימינה ואחר כך שמאלה וכו'.

הסבר זה תואם את ההסבר הראשון. כי האדם הוא עולם קטן, והיחסים שבין הקב"ה לעולם ולישראל תואמים את היחסים שבין הנשמה והגוף - באדם.

562 כאן נכנס המהר"ל להראות כיצד בכל השינויים שיש בין שמות לדברים (בעשרת הדברות) אין ספר דברים גורע, אלא רק מוסיף או מסביר. אנו נלמד בהמשך רק את הדברים שיש להם השלכה אמונית.

שאלות מנחות:

- ✦ מה ההבדל בין הפירוש השני שמביא המהר"ל כאן לפירוש הקודם?
- ✦ האם ניתן לומר שהפירוש הראשון בא להסביר את השינויים שיש בספר דברים למצוות שנאמרו בספרים קודמים (כמו הטעם למצוות השבת) ואילו הפירוש השני בא להסביר את התוספות שיש בספר זה על פני שאר הספרים?
- ✦ כיצד ניתן להסביר את ריבוי העיסוק בספר דברים באיסור הקרבנות מחוץ לבית המקדש ובמצוות אהבת ה', יראתו והשמחה בעבודתו?
- ✦ לפי ההסבר השלישי, מדוע עניין "המקום אשר יבחר ה'" לא הודגש בשאר הספרים ומודגש מאוד בדברים? מה זה אומר על טבע הנשמה לעומת טבע הגוף?